

Magyarország, ezerkilencszáznegyvenhét

Írta LENGYEL PÉTER

Ezen a napon, ezerkilencszázhatvankilencben, megtanulta, hogy nem rajta múlik, mit kezd a napjaival.

Várjál, elmondok mindent, sorjában. Szóval, ez a Nagy Ádám észrevette, hogy figyelmetlenül végzi a munkáját. Már délelőtt nem tudott tisztességesen odafigyelni a kontrollszerkesztésre; Jemcev-Parnov fordítója egy egész nyomtatott oldalt kihagyott, és ő kétszer is átsiklott a hiány fölött. Ha nem mondtam még: az idegen nyelvekkel kereste meg a kenyerét a krapek. Különféle munkákkal. Ugyanaznap délután nyelvórákat adott, és nagyon nehezen sikerült este hétig a beszédgyakorlatra figyelnie.

Megvacsorázott egy talponállóban a volt Margit körúton, pirított májat evett. Azután hosszan bóklászott a budai utcákon. Olvasgatta az új plakátokat, ködösebb-élesebb emlékezések kergették benne egymást.

A Széna-téren a mészarcú öregasszony hangja harangozott a fülében, amint a Ruszwurm-cukrászda középső asztalánál azt mondta: „Hiába jöttem el harminc év után ebbe az országba. Én már nem tudok emlékezni”. Meggyorsította a lépteit, futva elért egy késői ötös autóbust, négy megállóval később a Virágároknál leszállt és fölloholt a hatos számú házig, ahol az albérleti szobája volt. Bent, a fehérbútoros leánykaszobában le sem dobta magáról a pokróckabátot, hátratolta a fehér korlátos asztalon a nyolc-tízszeres rétegben halmozódó könyveket, papírcsomókat, és csinált annyi tiszta helyet, ahol elfért a hengeres vászonzsákja. Leemelte a zsákot a szekrény tetejéről. Ebben tartotta az évek limlomját. Géppel és kézzel írott lapokat, fényképeket pörgetett át. A tíz ujját befogta a por. De egy negyedóra múlva ott feküdt előtte az asztalon a két gépelt lap. „Az Áldás utcai iskolába jártam ezerkilencszáznegyvenhétben”, így kezdte a gépelést akkor dél előtt.

A papír hosszabb volt, mint amihez hozzászoktunk, mérete a Nyugati Félteke valamely szabványát követte. Nyomtatott felzet volt a tetején, a dél-amerikai köztársaság címerével. Hét évvel ezelőtt írta, amikor eljutott a világ másik végére. Gyorsan ütötte az ékezet nélküli, spanyol klaviatúrás gépet a szállodaszoba kis íróasztalán. Az erkélyre néző üvegajtót nyitva kellett tartania, a légkondicionálás nem működött, és már egy hete a kezdődő szubtrópusi nyár figyelmeztetését hozta a meleg levegő a parti autótól felől, édeskés fojtó szag hullámot, amelyről az első hónapokban azt hitte, a tenger szaga. Most már tudta, hogy nem a tenger szaga; a város szemétedényeiben, járdaszéleken erjedő narancs- és grape-fruit-héjaké, órák alatt megrohadó más hulladéké. *Guayaba* — magában ízlelgette a gyümölcs nevét. Egy másik szó: *guayabera*, ez ingkabátot jelent. Hajókürt hűhült kint a tengeren, a kikötőbe újabb teherhajó érkezett, valamelyik közép-amerikai ország zászlója alatt, élénk színek voltak ezekben a zászlókban, zöld, narancs, piros, csillagok, napok, még mindig nem tudta megkülönböztetni őket. Meleg volt. Előrehajolva ütötte a betűket az öreg *Underwoodon*, egy órán át, sok hibával:

„Az Áldás utcai iskolába jártam ezerkilencszáznegyvenhétben, nyolcéves koromban. Reggelként az Újlaki templom mögött mentem föl Óbudáról a hegyre. A templom mögött széles, sárga, agyagszínű útra emlékszem, bár széles biztos nem volt, forgalmas sem, csak az én méreteim változtak meg időközben, és így ment össze a világ.

Az úttest a közepe felé lejtett két oldalról, s ott kockakövel kirakott lefolyó vezette a vizet a távolabb lévő Duna felé.

Egyedül mentem föl itt minden reggel. A templomkertben, egy-két méternyire a mindig zárt kapu mögött óriás szederfa állt. Ágai kihajlottak a kövezetlen út fölé, odahullatták a lila, fekete kővér szedreket. Száraz időben történt. A

gyümölcsök a porba estek. Volt, amelyik a saját súlyától azonnal szétloccsant, másokat arra járó kutyák és emberek tapostak szét. De mindig akadt elég, amit felszedhettem és megehettem, az utcán vagy a kertben — a kapu alatt kellett benyúlni érte a vízkimosta résen. A legjobban mégis az eső utáni napoknak örültem, mert ilyenkor sok tisztára mosott, vizes ízű nagy szeder gyűlt fel a rés alatti kő elé. Sok mindenért vigasztalt az az öreg templomkerti fa.

A túloldalon a nagy udvar örökké nyitott kapuján nehéz lovaskocsik jöttek kifelé. Az udvarról hangos hórúkkolások hallatszottak. A kapu mellett elhullott szalmaszálak feküdtek a földön, csizmás emberek jártak, s kedélyes arccal brum-mogtak oda nekem felnőtt dolgokat. Némely napokon csaholó kutya-gomolyag kapkodott oda a türelmes muraközi lovak lábához; míg én egyik kezemmel a hátitáskám szíját fogva bámészkodtam. Aztán indulni kellett felfelé, hét óra múlt.

Télen villamossal tettem meg négy megállónyi utat a Kavics utcáig és csak a Kavics-lépcsőn mentem fel a hegyi agyagösvényhez.

A Kavics-lépcsőn szerettem járni. Később is, mindig, mindenféle utcát szerettem. Ez a lépcső talán az első volt, amit megjegyeztem, kilencven centiméteres magasságból. A táska szíját sose kapcsoltam be. A menedékes lépcsősoron minden hat lépcső után vízszintes szakasz következett. A szélén fűszálak álltak ki az oldalsó perem ferdén vágott macskakövei közül, s ősszel elsárgultak, zizegtek. A lépcsőárok meszelt korlátját olyan kőből készítették, amilyenből a kilométerköveket az országúton. A második vízszintes szakasz fölött behajlott, mintha valami nagy teher dőlt volna neki — úgy van talán még ma is. Egyszer, ez nyáron volt, tornacipős fiú rohant le ezen a lépcsőn, két tele szódásüveget lóbálva, és én attól féltem, hogy az üveg nekiütözik a korlátnak és felrobban.

Amikor hazafelé mentem, napközi után, le lehetett látni a Lajos utcáig. Láttam a golyószóró sorozat nyomát azon a házon, amelyekben a borbélyüzlet volt. Az öreg azt mondta, hogy az én hajamat nem lehet hátrafésülni már, mert túl sűrű hozzá, és megmaradna a forgója — Adélka néniék úgy mondták a forgóját, hogy a Kálvin tere. Nagyon éhes voltam minden délután, amikor hazafelé mentem. De nem arra figyeltem. A másik oldalon, három lépésnyire az ösvénytől volt a két barlang. Este fél hat volt, a barlangszájakba már árnyékokat rajzolt a sötétedés, és én lefelé néztem, jobbra, a Lajos utca házaira, hogy ne lássam a barlangokat, ahonnan előjöhetnek a német katonák.”

„Már tavaly” fejeződött be feljegyzése a címeres géppapíron, „szerettem volna elsétálni oda, és végigmenni az utamon, el a templomkert mögött, aztán végig a Szemlőhegy oldalában az iskoláig és vissza, a barlangok mellett. Azután nem volt időm, közbejött mindenféle.

Most már biztos, hogy ha hazamegyek, ha egyszer megint nem lesz tizenhat-ezer kilométer közöttem és a Szemlőhegy között, el fogok menni, mielőtt az idő valamilyen fortélyos módon, templomkertek, hegyek és utak eltűntével végleg kiűtné a kezemből ezt a lehetőséget.”

Egy oszlop volt, az Áldás utcai iskola folyosójáról: az nem engedte, hogy odafigyeljen a pénzkereső munkájára ma. Egy kőoszlop szélessége és hűvössége. Rég esedékes adóssága került elő. Több haladék már nem adatott: ki kell egyenlítenie a könyveket. A hosszú gépelt lapok zavartalanul megváltak a vászonzsákban, s hét év alatt millimikronnyi porkabátot gyűjtöttek magukra. A por most lepergett, talán a mészarcú öregasszony szavára — s neki követnie kellett a feljegyzésekben foglalt utasításokat. Nem tudhatta, hová jut el, ha a dolog végére jár.

Reggel összecsuksa a kontrollszerkesztés dossziéját, és hátrátolta az asztalon. Nem lesz kész határidőre, de ezzel most nem tudott törődni. Kiment az előszobába, felhívta egy tanítványát és lemondta az aznapi óráit. Száz forinttal kevesebbet kap elsején. Nem fog kijönni a hónapban.

A tollal nem csukta be, ugyanúgy feküdt a Jemcev-Parnov szövege fölött reggel fél nyolckor is, amikor a tizennyolcas villamos peronján utazott. Reggel kellett menni.

(Volt az Áldás utcai iskolában egy oszlop, amit nem ért át egészen. Hengeres oszlop volt, széles, és az arcával érezte rajta az olajfesték hűvösségét. Nagyszűnet volt, nem akart kimenni az udvarra. Minden osztályajton gyerekek tódultak ki lármásan. Elszaladtak mellette, valaki meglökte, személytelenül. Sodródott, végig a folyosón, az oszlophoz. Itt, az udvari kapuval szemben kis teret alkotott a folyosó, mielőtt derékszögben elfordult és jobbfelé tartott az épület főfala mentén. Abból az irányból is jöttek. Az oszlop pillanatszerűen csendes pont volt. Ott maradt a csöndes háromszögben, úgyszólván a szélmentes oldalon, védeve a kétfelől áradó gyerekek sodrásától. A napfény ferde hasábokban esett keresztül a folyosón, gyerekek futottak át egy ablak előtt, az ablakkeret árnyéka fekete keresztet vont eléjük. Velük kellett volna mennie. Felette lebegett az unszolás, szeretett volna engedelmes lenni, olyan mint a többiek. Felöltet nem látott. A kapu négyzetgégén túl éles volt a fény. Két fiú birkózott kint. Fociztak, bakot ugrottak, távol a falaktól.)

Erre emlékezett most a tizenhét éves hátsó peronján. Nem tudom, hogy tudod-e; ha egy újszülöttnak odaadja az ujját az ember, az megmarkolja, fel is lehet emelni így az egész gyereket — és *elengedni* nem tudja még, ahhoz úgy kell lefejezni az ujjait. Ezt úgy nevezik, hogy fogóreflex. Harlow beszél egy helyen a szeretet reflexes szakaszáról. A csimpánz születése pillanatától meg tud maradni az anyja testén: a szőröbe kapaszkodik, amikor villan fény, árnyék, árnyék, fény: nyaktörő zöld úton lendül az anya a fák között. Ő akkor, az Áldás utcai folyosón, hozzásimult a széles oszlophoz, karjával átfogta, amíg elért, és a két tenyere rátapadt az olajfestékre.

A régi útján kellett elmennie most. A villamosmegállóban egy öreghangú ember megkérdezte, hogy hol van a San Marco utca. Elgondolkodott rajta, milyen csavaros úton-módon kerülhetett vajon Szent Márk neve olasz változatban egy óbudai utca tábláira. Az Újlaki templomnál szállt le. Asszonyok mentek csomagokkal a Kolosy téri piac felé. Vajon Kolosy térnek hívják-e még a Kolosy tere, és piacnak hívják-e a piacot, gondolta magában. Mindennek kicsi volt a valószínűsége, Magyarországon, ennyi év után. Nem nézte meg, úgysem fontos.

Nyolc óra lett. A Lajos utcai iskola hátsó ablakai a villamosmegálló felé néznek. Most raffiát húztak át a kerítésrudak között; már kifakította a nap. Az iskolaorvosi rendelő volt ezen az oldalon a földszinten, amikor már a Lajosba járt. A fal mellett vizsgálóasztal állt, piros gumilepedővel letakarva. Ő a szemközti sarokban várt, derékig levetkőzve, a fiúk között, és félt, hogy sírni fog a vérvétnél.

A Szépvölgyi út alsó szakaszán az alacsony tűzfalakat most is befedte egy trapézalakú, fakult reklám: Rábl, autóvillamosság. Hetedikes korában az volt ideírva: Pál, autószerelő. Sokat nézte a falat azokban az években, Pálék ott is laktak. Pál Jancsi az osztálytársa volt, és azt mesélték róla, hogy ő már volt nővel: a nővére megengedi neki. Látta Pál Annit is, tizenöt éves volt akkor, nagy szép mellei voltak. Ő úgy gondolta, hogy szép lány. Leeresztett hajjal járt, mindig barna lemeberdzsekben. Arról álmodott ébren, hogy ha neki volna egy nővére, aki megengedi. Megengedné, biztos. Emlékezett mindenre. Minden lépésre, köre, falra, házra, kerítésre. Egy pillanatig sem jutott eszébe, hogy esetleg nem találja meg a régi útját az iskoláig.

Átment a síneken és befordult a templom mögött. A templommal szemben kőfal húzódtott, futó lógott le a felső palasorról és a fal tetején három szögesdrót szál futott végig. A kis zöld deszkaajtón nem fért volna ki már semmiféle stráf-kocsi. A főváros belső részeiről évekkel előbb kitiltották a lovaskocsikat. Ősz hajú fiatalos pap lépett ki a kapun és átment az utca túlsó oldalára. Menet közben kérdezte a templomajtóban váró fehéringes embertől: „Nincs?” Egy elkezdett beszélgetést folytattak. Lentről fékező autó, induló villamosok zöreje hallatszott.

Följebb szembe találta magát a kapuval, amelyet a templomkert kapujának tudott — kis utca választotta el a templomépülettől, át lehetett látni rajta az új

életterem felé. Kezdetben, a háború után a szögletes formájú, tuskóorrú barna autóbusz állt meg itt az oldalban egy téren. A Hármashatárhegyre járt fel magánvállalkozásban, óránként. Később komoly betonöblöt építettek, rendes kék városi buszok végállomása került ide. Mostanra az is megkopott, kisebb lett, meghúzódot a vendéglő tövében. A kapu mellett ott volt a telek helyrajzi száma: HRSZ 14864, és egy tábla: „Tóth Sándor géplakatos”. Nem templomkert, látta. Keresztben két tartódeszka fogta össze a kapu szárnyait, fakult, összevissza lécek.

A szederfát látta, csak ez lehetett az, de szeder nem volt a földön ebben az évszakban, a kapu alatti rés helyén betonfolyókát csináltak, autóbehajtót.

Lassan ment fölfelé. Néhány lépésnyi volt az egész templom melletti útszakasz.

Egy üres telken élénk színű fagarázsok sora jött, balról kalapálás tette reggellé a reggelt, s ahogy hátrapillantott, félkész horganyzott lemezek fénye tükröződött a szemébe.

Az Ürömi utcát keresztezte. Felfelé ment, egyenesen. A lábában voltak a lépések. (Volt egy sötétkék svájci ballonnadrágja, azt vette fel ma. Fene gazdagnak érezte magát. Léptei a kicsit suhogó nadrágban óriásnak tetszettek. Nem tudta reggel, hogy miért veszi fel ezt a nadrágot, még nem volt olyan meleg.) Balra félig üres, félig belakott telken öregember csukta gonddal maga mögött az embernél alig magasabb ház barna faajtáját. S hogy kipróbálta, jól zárta-e be, ki-be járt az egész ajtó. Heverő betoncsövek, garázsok a téiken.

Benézett balra egy másik kapun. Megvolt még az óbudai kőudvar, belső utca inkább: ha egyszerre nyitják ki két szemközti lakás ajtaját, összeérnek; annyi az egész. Megvoltak a régi, kézzel faragott, domború macskakövek, a formák, a színek. Sötétbarna ajtó nyitva. Kisszék, öregember bajusszal, zöld borostyán egy négyzetméternyi darabon, nyomókút, cinezett lavór. A közepén folyóka viszi a kiöntött vizet az utcára.

Nekitámaszkodott a sárga házfalnak. Vödörzörgést hallott. Kibújt egy kis vízfolyás, felfénylett, lassan kereste a kövek között az útját a csatorna vasrácsa felé, amely félrebillenten ült a köves utcán, mint tutaj a hullámon. Fekete galamb lépegetett, kapta a fejét a víz felé.

Repkény utca, pergette magában, Felhévizi út, Ürömi utca, Szépvölgyi út. Errefelé mintha békésebb évek jártak volna, mint a városban lent, a nagyforgalmú utakon, amelyekről újra-újra elvették a nevüket az utolsó ötven évben. De ő nem dőlt be a látszatnak, jobban tudta, milyenek voltak az évek a hegyen.

A Repkény utcán a vályogházak alacsonyabbak lettek, majd egészen belebújtak az emelkedő agyagoldalba, kis ablakaikat csaknem kitöltötte a keret fakesztje, s az utolsó háznak az utolsó métereken nem volt sem ablaka, sem vakolata.

Baloldalt már kis akácerdő, gaztelep kísérte az utat. Sütött a nap. A lejtő meredekebb lett. Megállt, hogy leveesse a pulóverét. Miközben a derekára csomózta, és felhajtogatta az inge újját, lefelé nézett, a városra, a Dunára. A Csejtei útra egyirányú forgalmat jelző táblát állítottak. Nemcsak az utca neve kongott ismerősen az ezerkilencszáznegyvenhetes év mélységéből. A lába előtt kavicsból, homokból, gallyból összehordott gát-félét látott a betonút közepén. Az elmúlt napok esői hordták oda a környék telkeiről, meredek utcáiról. Mindig ez volt az utca közepén, mindig ez a hát, ez a keskeny töltés-utánzat. (Tétován a válla felé emelte a jobb kezét; abban a néhány évben a jobb oldalon, ahol be kellett volna kapcsolni a tászkát, nem volt rajta a kapocs, és a kezével fogta a szíjat.)

Elért egy olajos-fekete betonúthoz. Szeréna út. Szeréna, Szeréna, izlelgette. Jó íze volt, olyan igazi, régi Szerén néni-íze — volt valahol barna fényképeken a nagyanyjánál egy Szerén néni.

Először a Csejtei úton vágta el az útját egy kerítés. Talán csak egy újabban — öt éve, tizenöt éve, nemrégiben — elkerített telek sarkát kellett megkerülnie. Az út, amelyen iskolába járt, a hegyen át, most megszakadt, s mire a kerülőn túljutott, már nem a lábában lévő húsz év előtti léptek vitték tovább. Tájékozódnia

kellott, következtetnie. (Öreg rozsdá színű kaput látott fentről a saroktelek tetején. Gondosan körüláncolták, a láncon nagy lakat lógott. A kapu a semmibe nyílt; jobbról-balról nem volt mellette kerítés, alatta gaz borította a telket. A gazban talán halványuló ösvény van, talán azon jöttem, gondolta fent a beton úthátan a semmi kapuja mellett. Talán azon az ösvényen.)

Olajtól fekete betonon járt, bekerítő mozdulattal készült visszavágni az eredeti útvonalára. Magas fák szegélyezték az utat. Látott egy autóbusz-megálló táblát. Autóbusz nem jött, ritkán járnak a hegyi buszok Buda széles útjain, húszpercenként, közben meghagyják a csöndet.

Kempingnadrágos cseh turistákkal találkozott. Följebb új rendszámú piros Porsche sportkocsi robbant el mellette; a volánnál lobogó hajú fiú a felső ezerekből: futballrúgó vagy slágerénekelő. Egy kék szemétládára hivatalos betűkkel ráfújták: hulladék.

Az útkanyarulatban újjazdag házakat építettek, faborításos erkélyekkel. Ötvenes csúnya asszony jött lefelé, nyári ruhában. A lábai visszeresek voltak. Kiáltás hangzott valahonnan: „Várj”. A nő táskájában kotort, visszaszólt a ház felé: „A napszemüveget otthagytam.” „Ledobjam?” kérdezte a férfihang. „Azt nem lehet ledobni” — zörögtek a szavak, mint üres zacskó az úton. Ő azon gondolkozott, lehetséges-e egy mondatot ennyire üresen végigmondani. „De be tudom csomagolni, akkor le lehet dobni”, az öreg férfi nem tudta megérteni, nem is volt mit megérteni. „Á”. A nő befejezte a párbeszédet, és lefelé indult, a távolabbi autóbusz-megállóhoz.

Nyitva volt minden érzéke, minden részletet észlelt — mégsem lett rosszkedve a nőtől, fényűzés lett volna. Ment tovább, megállt, nézett az úton lefelé.

Taxi fékezett mellette, hátulról jött, a Szeréna út felől. Új lengyelországi licensz-Fiat, ebben az évben ezek voltak az új taxik Budapesten.

— Bocsánat egy pillanatra, az Áldás utcát keresem...

A taxislánynak barnára sült pogácsaarca volt, kunos szemekkel, és kérdés közben mosolygott az egész arca.

— Ümm — mondta. Eszébe jutott: valahol olvasta, hogy a japánokat arról lehet felismerni biztosan, hogy csak ők mosolyognak akkor is, ha kérdeznek.

— Valahol a hegy...

— Igen. — Tudott mindent. — Itt, a telefonfülke mellett, mindjárt a sarkon jobbra. Ott van az egyes szám.

— Köszönöm. — A taxislány mosolygott, a lengyel Fiat gumija alatt porzott az út, ahogy helyből ugorva indult.

Előkelő környék lett belőlünk időközben, gondolta. Egy ideje már újra a saját kétévtizedes nyomain járt. Nagyon is jól tudta, hogy melyik ponton jön az út kanyarulata alatt az Áldás utca.

Egy kertben falevelet égettek. A járdamenti folyókában csak rövid darabon maradt meg a tavalyi avar. Sokat takarítják ezeket a rózsadombi utcákat. Fekete autó hagyta el a mozduló világoszöld falombok alatt. Ismerős volt az érzet. Egy kicsit suhant a nadrágja. Felnőtt volt, embermagas, érezte: könnyen és szabadon léphet a régi és új utcákon. Odaért az iskolához.

Újraeledő repkény borította foltosan az épület falait is. Piros volt és zöld egyszerre a borostyán, busán nőtt már, most májusban; itt-ott a sarkokon, kapubejáratok fölött félköríves tetejű ablakok szemébe lógott. Az épületnek hegyes csúcsai-tornyai voltak, a kapuk fölött faragott gerendából bonyolult házereszek, mesekőnyv rajzainak háromszögeiből állt össze az egész iskola: gerenda, borostyán, piros cserép, kacsalábon forgó vár.

Befordult az Áldás utcai oldalra. Benézett a terméskő fölött. Belül, a kapu mellett mész állt deszkanégyyszögben, fekete műanyag lepedővel fedve, odébb lyukacsos téglá, deszkák. Leszerelt fűtőtestek a földön. Már végetért a fűtési idey. Gyerekek nem voltak az udvaron. A fűtőtesthalom tetejére foszlott kosarat raktak és a rongyok közül vékony miaukolás hallatszott. Látta két kismacska fejét.

Egy-két hetesek lehettek. „Cicc”, mondta. Az egyik kicsi felnézett, belekapirgált a levegőbe, ügyetlenül, amikor a kosár másik feléből nagy fekete mancs emelkedett, és helyérepofozta a macskakölyköket.

Még nem volt dél. A szemközti házból magnetofonzena hallatszott ki, az év vonatolt ütemű kamasz-zenéje. A kertben két hosszú fiú farmernadrágban deszka-darabokat rakogtatott. Megnézte a környező házakat. A lépcsőkön avar ült erre. Vörös repkény futott egy-kétemeletes épületek ablakáig, s lent is, a terméskódarabokból illesztett kerítéseken. Errefelé minden kerítés termésköből volt, s ő most már egész életében szerette a terméskökerítéseket. Egy kislány lépett ki az iskolakapun és egy tavalyi korhadt gesztenyét rugdosott fölfelé az Áldás utcán. Lassan távolodott az iskolától, a gesztenye újra és újra legurult a folyókába, akkor elé kellett állni, két láb közé fogni és egy ugrással feldobni megint a járdára. Ő utána nézett, látni akarta, hogy boldogul a gesztenyéjével a keresztutcánál.

Egy egész csoport gyerek jött ki, fiatal tanítónő körül, együtt indultak ugyanarra, fölfelé.

Elementek. Nem zavarta semmi. Tekintete egy betoncsíkot követett az udvaron. A beton melletti sávba fákat ültettek. Bogasgyökerű akác tövében kidurragant gumilabda feküdt. Mészfoltos volt a labda, fekete-fehér futball utánzata, azt mondják, televíziós közvetítéseknél használnak ilyen; s gömbjének egyik fele egészen ellapult. Félemeletnyi magasságban ajtókeret állt a falban, meztelen téglalátszott, ahol elbontották alóla a lépcsőfeljárót. A betonsáv az épület beugrójába vezetett. Az egész udvart bonyolulttá tették a termésköből rakott támoszlopok. A pinceablakokat rozdszín vasrács borította, kétszer két négyszögre osztva az üvegfelületet. A betonsáv az épület beugrójába vezette a tekintetét, keskeny zsákutcába. Ezt a beugrót nézte, úgy érezte, nagyon hosszan.

Tudta, ablakok vannak fönt, nem lehet tudni, ki van mögöttük; az ablakokból mindig figyelhet egy felnőtt. Állt.

Állt. Áll, második elemista, új gyerek az Áldás utcában, délelőtt van, az első délelőtti tízperc. A kis zsákutca-beugró vége az udvarban. A fiú feje hátrahajlik, hozzásimul a téglafalhoz. Piros labda pattan a falnak a füle mellett. Nem néz fölfelé. Fent minden oldalról az ablakok vakolatukhullott, szürke, fekete falakban, barna ablakkeretek, vasrácsok. A zsákutcát az épület vakolt fala szegélyezi, a másik oldalról négy egymás fölé drótozott deszka. A palánk felső része kifelé dől, nem bírja tartani a belül halmozódó szén súlyát. A zsákutca végében néhány gyerek.

Már nem ütögetik fel az állát, abbahagyták. Új gyerek. Mindig, mindenhol új gyerek. Állnak, csak nézik, beszélnek egymás közt, felé-felé böknek közben, vigyorognak. Legelől a fekete copfos pirosmasnis lány. Megunták már őt, az egyik felkapja a visszapattant labdát, berúgja az udvar közepére, utánarohannak. Labdának fától falig, pattan, piros, fehér pöttyökkel. A pirosmasnis lány még megáll, hátranéz rá, vonakodik a többi után indulni. A fiú két szénledobó-ablakot lát. Az egyiknek három kockája betört, az üveg széle szabálytalan, éles. Arra figyel, hogy a szénhalom tetején néhány könnyebbnek látszó, formátlan, kráteres, lyukacsos salakdarab-féle hever. Az egyik megmoccan, s hallható a nesz, ahogy lejjebb gördül, egészen a palánkig, egy dróthuzalnak viszi az útja, ott megáll. Kis krátereinek gerince szemcsés, ezüst színű. A pirosmasnis lány lábánál a fal és a deszkák között féltéglá fekszik. A nap átsüt a két felső deszka közötti résen, csikja a lány lakkcipőjére hull. Hosszan lehet nézni a fekete pántot.

Tizenegykor a nagyszünetben már egyáltalán nem megy le. A földszinti folyosó végében áll egy falmélyedésbe húzódva. A boltos falifülkét felül fehérre meszelték. Tódulnak ki a gyerekek az osztályajtókon. Az olajfesték térdmagasságig fekete a talpnyomoktól a falon, van, ahol lerúgták a vakolattal együtt.

Porhasábok a napfényben. A gyerekek, ahogy átfutnak az ablak alatt. Ablakkeret árnyéka.

Mennie kellene neki is. De délután, napköziidőben kint fog állni mindenképp a vakolt fal vagy egy akáctörzs mellett. Rohannak. Valaki félresodorja.

A folyosó mélyebb homálya. Itt nem esik be a nap. A szünetből még alig telt el valami. Az udvari kapu előtt áll. És egy oszlophoz simul, karjával átfogja, ameddig elér, megkapaszkodik benne.

A kapu négyszögét látja később. Barna gerendák, magas kőboltozat alatt. Négy-szög keresztmetszetűre faragták a gerendákat.

A kinti éles napfény. Mindenki kint van. Egy csíkos pulóveres fiú gyürkőzik valakivel az osztályukból. Nevetnek. Kiabálnak az udvar legközepén. A labdát rúgták ötöd-hatodmagukkal: összefüggő folt a hatalmas tele udvaron. Elgurult, utána mentek, most verekszenek. Már egy ideje őket nézi. Ezek nevetnek. Mind a kettőnek összetett zsiroskenyér van a kezében. Ha hozzájutnak, gyorsan harapnak egyet. Valaki bakugrásra tartja a hátát. A csíkos pulóveresnek — széles kék, barna, fehér csíkjai vannak ennek a pulóvernek — most sikerül a földre teperni a másikat, utánaesik ő is. Kétváll. Esés közben a földön eltartják maguktól a zsiroskenyeret.

Egy zsvaj az egész udvar. Összeszedi magát, elszakad az oszloptól. Tekintete megszabadul a vakító fénytől. Elindul vissza a sötét-fekete folyosón.

Magas alak jön szembe. Csak a körvonalait látja a homályban, most fordult háttal az éles udvari fénynek. De tudja: aki jön, felnőtt. Ő eltűnik előle, átcsúszik a túlsó fal mellé. Elkerülik egymást. A folyosó közepénél van a lépcső. Fölötte is ívelt, alacsony a mennyezet. A szürke fal mellett szalad föl, kettésével. Magas a lépcső, kezével a korlát rézrúdjaiba kapaszkodva kell húznia magán egyet-egyet.

Az emeleti folyosó üres. Lassabban szalad tovább, hogy ne kopogjanak túl hangosan a léptei a kövön. Alulról fölhallatszik többszáz gyerek idegen lármája.

Az osztályukhoz érve felnyúl a zöld ajtó kilincséért, és lassan nyitni kezdi. Még liheg a gyors lépcsőjárástól. Az ajtó nyikorog. Gyorsabban lüktet az ütőere. Kitarja egészen az ajtót, bedugja a fejét. Nem lát senkit. Bemegy, el a dobogón, a tábla és a tanári asztal között. A táblán szivacsnyi-széles halvány fehér üstökös-csóva. A dobogó billen egy aprót, összehajtogatott papírral van alátámasztva a sarka. A háta mögött nyitvamarad a folyosóra vezető ajtó. Előre ér, és megáll egy földig érő ablak mellett, hogy lenézzen az udvarra.

Órák után halk sorokban mennek le a Marcibányi térre, platánfás, széles utcán. A fák nagy koronájuk arrafelé a kegyen.

Kettes sorban át a másik oldalra. Nemigen járnak autók. Néha egy hosszú, fekete jármű. A gyerekek ismernek autómárkákat. Az egyik ilyen hosszúfajtájúróról tudja, hogy Buick, és amerikai. Vannak zöld Chryslerek, olyan orral, mint egy ezüst fogpótlásos cápa. A kistaxik lent a városban tömpe orrú Skodák és Renault-k, össze lehet téveszteni a kettőt, olyan egyformák.

Párban mennek lefelé. A szomszédja ráncigálja, mert lemaradt. A szomszédjának piros egyujjú kesztyűje van, zsinóron kötötték a nyakába. Egy gyerek megállt egy fa mellett pisilni. A tanítónő odaszalad hozzá a sor elejéről, és elcibálja. Ő ebből megtudja, hogy nem illik az utcán. Pedig már éppen gondolt rá.

Éhes. A Marcibányi úton párosával bukik le a sor a szürke kőboltozat alá. Lelassul a menet. Ő hátul áll. Csöndesebbek lettek, ahogy beléptek az iskola vas kapuján. A többi gyerek is éhes. Már befelé figyelnek, érezni a babfőzelék szagát. Aztán egy lépcsősor következik, kocsától szürkés-barna, kikoptatott iskolalépcső, az alagsorban ugyanaz a feketére rugdosott fal.

Babfőzelék szag. Mindig babfőzelék szag van, akkor is, amikor sárgaborsó az ebéd. A vastag pincefalakba elmozdíthatatlanul beette magát a babszag.

A folyosón, ahol az ebédlőhöz mennek, a bunkerszerűen hajló fal alá tolva keskeny, letakaratlan faasztalok. Csak a külső oldalon lehet hozzájuk ülni. Fapadon öreg emberek, öreg asszonyok hajolnak a kislábasuk, csajkájuk fölé. Télen evés közben is magukon tartják sötét télikabátjukat. Lehajtott fejjel állnak sorba az edényükkel a kiadó-ablagnál, és óvatosan hozzák szembe a gyerekekkel a meleg ételt. Aztán leülnek, a falat nézve, háttal a folyosónak. Két kezüket fölteszik az asztalra a kislábas két oldalán. Beosztják a kenyérdarabokat. Némelyik

újabb kenyérsarkokat húz elő a kabátzsebéből, kipakolja. Bátoratlan, kietlen hangon zörögnek a csajkában a kanalak. Ingyen konyha, ugyanazt eszik az öregek, amit a napközisek.

Hátrább, a kiadó-ablak mögött, köpenyes szakácsnék hatalmas lábosokat húznak a kövön. A lábosok szélére kívül sárgaborsó hígja égett oda. Az Uszály utca környékén a srácok mesélnek a svéd- meg dánebédekről, amiket a Lajos utcában, osztanak, és minden nap húst adnak a főzelékhez. Az utcából minden normális gyerek a Lajos-utcai iskolába jár.

Pléhkanállal esznek a Marcibányi téri alagsorban, mindkét oldalról körülülhető asztaloknál. A főzelék jó, jó mindig. Kifelé megint az öregek háta mögött jönnek el, azok sokáig pizmognak.

Ebéd után napközi. Hosszú délutánok. Semmi.

Amikor visszaérnek: Szívgyárda-tanfolyam. Padokat hordanak ki az udvarra, ott ülnek a napközis szívgyárdisták. A nagy fa alatt feketeruhás fiatal pap beszél. A fiú nem érti. Nem kell érteni. Valahogy belesodródott, a Szívgyárda nem kötelező.

Nem érzi magát jóllakottnak sem. Félárnyékban ülnek. Látja az iskolaudvar földjét, egy pocsolyát. Később az iskolaudvaron kell játszani. Ott lenni legalábbis. A szénportól fekete, rosszkedvű ledöngölt föld veszi körül. Az utca felől a kopasz akácok törzse. A kerítés mellé húzódik, leül, várja, hogy elteljenek a délután órái.

A nap már eltűnt. A gyerekek labdázna. Lányok és fiúk. Nagy íveket ír le a piros labda. Nagy csattanásokkal kapják el.

Sokára jön el az az idő, amikor hazafelé megy. Gyalog a hegyen át, naponta fél hatkor délután. Haza mindig gyalog megy, végig. Olyan éhséget érez, hogy jární gyenge, remeg a lába. Ősszel fejmagasságig nő a gaz a telkek sarkán. Télen részben letaposott, agyagtól sárga hó van az ösvényen. Ha olvad, beleragad a cipőjébe.

Már nyár eleje van. A Kavics utca fölött kiszélesedik a tájék. Agyagos sík az ösvény két oldalán. Szemben messze a kavicsbánya látszik, nagy szürke félkör völgy, éles szegéllyel. Jobbfelől a hajdani agyagbánya fejtésénél meredeken szakad le a part. Balról a hegyoldal. Itt egy darabon sehoh sem lehet lemenni a város felé. Így nyár felé jobb. Épp csak érezni, hogy be fog sötétedni. Télen, ősszel, sőtétben kell elmenni a barlangok előtt, hóban, alig járt úton.

Rozsdásodó fémdarabok, amerre megy. A táj részei, mint a lépcső, a gaz, a drótkerítés. A barlangok előtt az acélvashulladék egyszerre jelentést kap. Tárgyak lesznek belőle: rohamsisakok, tojásgránát. A két sötét nyílás egyenesen a fiúra néz a hegyfalból. Keskeny ösvény nyoma vezet a két barlang felé, a földje ott nyirkos, barnás, félig benőtte a gaz. A nagyobbik barlang szájában fél konzervdoboz. Ürülék, a papírok, nagy zöld legyek. Más út nincs hazafelé.

A túlsó oldalra fordítja a fejét és merev nyakkal megy el a barlangszájak előtt. Most nem gondol az éhségre, nem figyel a lába gyengeségére.

A másik oldalon, messze elől, a Lajos utca házai. A Kolosy tértől a Dereglye utca túlsó oldaláig tartanak az új négyemeletes házak, madártávlatból felismeri a belövéseket, és a hiányzó múmárvány-burkolat darabok sötét rajzát.

Ha egyszer elhagyta a barlangokat, soha nem néz többé hátra. Minden gyerek tudja az utcában, hogy az egyik barlangban német katonák bújtak el a háború után és ma is bent vannak, kihúzzák az éveket. Így várnak valamire. Tíz évre való konzervet, fegyvereket és lőszert hordtak be maguknak, kiszámították. Amikor szükségük van valamire, kijönnek sötétben. A fiú apróra elképzeli magának százszor, főleg ha sötétedéskor megy haza. Látja maga előtt, mint a mozi-ban. Megáll a két német az ürülék és a papír mellett, a nyakukba akasztott géppisztolyon nyugvó kézzel, mozdulatlanul néznek: egy iskolatáskás gyerek. Az egyenruhájuk zöld, a mellükön keresztbefutó szíjat fehér penész lepte be foltokban. A csizmájuk fekete, ragyog. Az egyik belerúg aztán a konzervdobozba és a doboz zörögve gurul az ösvényre a fiú lábához. De már az egyenruhájukon sárga agyagfoltok látszanak, az arcuk sápadt, borostás.

Borostás volt az arcuk, persze, úgy láttam őket magam előtt, emlékezett most — épp hogy elhagyta az Aldás utca sarkát, a kék taxi visszafelé söpört utassal az utca felső vége felől. Míg fordulás közben fékezett, porzott, a lány fel-emelte a tenyerét, úgy köszönte meg. Barna mosolya volt megint. Ő ettől jól érezte magát, aminek nyilvánvalóan nem volt semmi értelme.

Érdekes, úgy gondoltam, évek óta élnek a barlangokban a németek, a háború óta, mégsem szakállasnak láttam őket, hanem borostásnak, három napos borostával, négy napos borostával. Vagy nem is érdekes. Ezerkilencszáznegyvenhétben nem hallott még senki japán katonákról, akik egy negyedszázaddal később is vívják a maguk háborúját, végig. Kinsicsi Kozuka közlegény és Hiro Onoda hadnagy ezerkilencszázhetvenkettő októberében csapott össze a rendőrséggel Lubangon (Fülöp-szigetek). Szolgálati fegyverük hibátlanul működött huszonhét év után. Kozuka meghalt, nyolc lövés találta, Onoda sebesülten újra bevette magát a dzsungelba. Falvakat támadtak meg ételért és ruháért. Háromezeröttszázhetven japán eltűnt van még hetvenkettőben szerte a csendes-óceáni szigeteken. A hatóságok nem remélik, hogy Onoda előjön a dzsungelből. Úgy szólt a parancsa, hogy ne adja meg magát soha. Óbuda és Újlak határán a gyerekek, Sénák, Kiskovok, Pri-jotok tudták negyvenhétben a holnap képtelen történelmét; megteremtették valamiből, amit a nyolcéves utcagyerekek tudnak jobban, csak ők tudnak.

Minden gyerek tudta az utcában.

A két német penészlepte válszíja, a barlangok szája. Ez még hátravan. El kell mennie odáig, szétnézni. (Csak azt sajnálta, hogy nincs ősz, este fél hat és sötét. Már értelmetlenné tette a barlangokat, mert közben elmúltak évek, élt és nem szokott már félni efféléktől — nem volt hajlandó félni komolyabb dolgoktól sem, ezerkilencszázötvenöt nyara óta, amikor végig gondolta a félés dolgát és leszámolt vele. A Sztálin tér mentén ültek egy padon, ő, Áci és Tomori Viktor. Szombat volt, éjfél, nyár. Viktor a padon feküdt, a feje Áci ölében. A Mémosz-székházban voltak. Tizenkettőkor véres nagy verekedésben végződött az össztánc; az Aréna útiak verekedtek a görögökkel. Megállt a padjuk fölött öt-hat srác, nap-szemüvegben. Aréna útiak voltak, de lehet, hogy görögök. Körülállták a padot, nem beszéltek. Nálunk élő görögök jártak akkor a Mémosz össztáncaira, és nap-szemüveget hordtak a vagányok állandóan. Körülállták a padot. „Szevasztok”. „Pihentek?” „A csajod?” „Jó csaj?” „Smár van?”, halkan kérdezgetett az egyik görög. Viktor kinyitotta a szemét, a lámpákra nézett felfelé, úgy válaszolt mindendre. Angyalföldön volt kissrác. A görögök elmentek azután. Merényi végig félt, csúnyán félt; Viktor mellett, aki nem állt fel, nem ült fel, nem emelte fel a fejét Szentgyörgyi Áci öléből, amíg ott álltak a pad fölött a görögök. Akkor éjjel, ahogy hazafelé ment, a Szabadság hídon eldöntötte, hogy nem fog félni. Gőgös volt egyszerűen. Nem akart többé megalázó perceket élni. Elég gőgös volt, hogy elhatározását ezután való életében már csaknem hiánytalanul meg tudja tartani. Nem félt. Legalábbis striciktől, sötét negyedektől, dél-amerikai városoktól, ahol olykor lőttek, viharfelhőben repülő gépen nem. Ezt abbahagyta.)

Oldalról kell elkapni a barlangok ösvényét. A Szeréna út alatt, Óbuda felé üres gazlepte rét feküdt, abban volt a reménysége. Ugyanezen a mozgalmas, válaszkokkal telítődő napon kilenc óra negyven perckor a Szeréna út, az Apostol utca és a Kavics utca hármaskörzetében állt. Ahol a rét vége felé, lejjebb gyerek-kiabálás hallatszott folyamatosan. Tornyos épület, mostani árvaház udvarán voltak a gyerekek, ide látszottak a kékrefestett mérleghintáik.

A betonkezdetűt utat Józsefhegyi lépcsőnek hívták, és a Kavics lépcsőbe-utcába torkollott, levezette a Lajos utcába, nem tudott levágni oldalt. A lépcső-részen a kilométerkő-anyagból állított kidőlő-bedőlő korlát mellett száraz ürülékhalmot látott, fölötte zöld légy járt, oldalt repülve, állva, mint a helikopter. Léptei ritmusa egyszerre ismerős lett: ti-tá, ti-tá ta-tamm, ta-tamm. A széles lépcsők minden második lépést megnyújtottak. Ettől lengett ki olyan nagyokat a tornacipős fiú kezében a szódásüveg negyvenhét nyarán. A Kavics utca aljában fehér

betűkkel írták az új emeletes házakra: LOTTÓHÁZ. A dunapartról emberek jöttek be a HÉV-szerelvénytől. Balra fordult. Egy farmernadrágos fiú és egy szoros pulóvert viselő lány ment előtte, egymás kezét fogták, a fejük közel volt egymáshoz, összesimult az arcuk, és járás közben hosszan szájoncsókolták egymást. A fiú bement egy kapun, a lány a következőn. Szép mellette volt a lánynak, és szépen csókolták szájon egymást.

A Darázs utca fölött tudta meg, hogy a barlanghoz mégsem mehet el. Nem keresheti vissza azt a régi, lappangó fenyegetést, nem vizsgálhatja meg töviről hegyire a barlangbejáratot, rozsdás vasdarabjait, ürülékhalmaikat. A Darázs utca a második keresztutca a Kavicstól. Két-három háznői. Fölötte már rét, domb. Innen keresztezni tudja az agyagösvényt, végre, arra számított. Az utca egyik házát beállványozták, teherautó állta el az úttestet, rakodtak róla. Kövér gerenda végét fogta át egy kerekfejű fiú, nagyot dubbant a gerenda, ahogy leejtette. „Két üveg 'bányait hozok neked, ha beviszed”, nevetett fel egy vékony fiú, amint a gerendavég földet ütött. „Két üveg 'bányait.” A kerekfejű a két karjával alig érte át a gerendát. Rákérdezett: „Két üveg 'bányait?” „Na. Két 'bányait”. „Miért, azt hiszed, nem viszem be egyedül?” Nevetgélt, nem nyúlt a gerendavég után, ahogy ő elment mellettük. „Hát te? Hozol nekem két üveg 'bányait, ha beviszem?” kérdezett a másik. És a kerekfejű megint: „Azt hiszed, én nem viszem be?”

A háta mögül hallotta már a felcsapó mondatokat. Egy ablakban fiatal nő könyökölt, pongyola volt rajta, nézelődött, egy forint hatvan filléres kekszet evett papírzacskóból. A zacskó barnás színű volt, durva papírból; voltak évek, amikor biztosan tudta volna, hogy börtönben ragasztották, de most is tudhatta, hogy közértboltokban adják, és a kekszhez, ahhoz jár, nem kell külön fizetni érte tíz fillért. Barátságosan nézték egymást a nővel, ahogy találkozott a tekintetük. Gyermekágy, gondolta. A nő mosolygott, büszke volt. Ő ment, szeme az ösvényt kereste. Otthon lenni, öregem, jó. Világos, persze. Mégis mondom, mert hogy ezt igazán tudd, ahhoz talán az is kell, hogy előbb élj egy évet a másik félgömbön, idegenben, ahol azt is másképpen intik, hogy gyere ide — kapirgáló mozdulat a levegőben, négy ujjal, lefelé. S utána otthon. Itthon, ahol ennyi mindent tud az ember, ha egy nőt lát kikönyökölni az ablakon, mert ismeri a papírzacskók színét, a kekszek árát az élelmiszerüzletben, a pongyolák fajtáit a külvárosban, ismeri valamelyest a szülési szabadságok rendjét, és felismeri az anyák arcán, ha most az egyszer velük törődik az egész ház. Tudja, hogy a háromnyolcvanas kőbányai sör a legjobb ízű a magyar sörök között, s anyanyelve egy új hiányjellel gazdagodik számára, amikor egy vékony kőművesegéd azt mondja, hozok neked két 'bányait. Hogy mi lesz a gerendával, azt nem várta meg.

A házak fölött az utca lépcsőben, majd keskeny ösvényben folytatódott.

A szeme sarkából észlelte, hogy a fűvel borított, mérnökien vízszintes tetőn antenna-rendszer emelkedik, és egy egyszemélyes betonkúp, üres géppuskaállás. Vigyázott, nehogy sokáig arrafelé forduljon, nem is gondolt közben semmire, ösztönösen volt óvatos. Fent járt a város felett.

A réten egy férfi feküdt hanyatt, fehér ingben, sötét zakót hajtogatott a feje alá. Sütött a nap. Odébb két nő fürdőruhában, kiterített pokrócon, egy fiatal, csúnya lány, egy idősebb.

Feljebb, az oldalban mesebeli kunyhó volt. Hegyestetejű rogyant házikó, hatalmas szélkakassal. A kerítése anyagában egymásba ért piszkos nylonzsák, esők csíkozta raffiafonadék, rongy, egy kiegyengetett bádoghordó. A veteményeskert sarkában kerék nélküli autóbusz állt, kátránypapír tetővel. Egy kicsike lány tyúkokat hajkurászott. Nem sokáig lesz már itt, gondolta, a kunyhó, a háborúelőtti autóbusz, kislányok a tyúkaikkal. Ezekből a részekből is jó építkezőhely lesz már. Tart már annyi ideje egyfolytában az az időszak Budapesten, amióta nem lőttek. Mégis, a ház mellett friss téglagúlát emeltek, és a gazban, szemközt, papírzacskó-cafat feküdt, latinbetűs felirat kiolvasható részével: „USSR Portland Cement 400...” A vasorrú bába kunyhójához fürdőszobát építenek.

És ezután magas drótkerítés vágta keresztbe az utat. A házikó az ösvény fölött egyre inkább elkeskenyedett, csaknem megszűnt: nem volt már több, mint az egykori csapás vonala-maradék, amely egyenesen nekivezetett a kerítésnek.

Teniszpálya állt az elegyengetett hegyoldalban. Rendezett vörös salakmező, fekete salakút. Terméskőből vágott csinos párkányok, háló, talajhenger és egy lo-csolócső csapja. Háttul az öltözők előtt golyódobó nő szobra zöldesedő bronzból. Elérte a kerítést, talált egy kék, beláncolt vaskaput. A kaputól betonút vezetett hátra. Az út végén, bent a pálya mögött rácsajtó zárta el egy barlangbejárat száját. (Egy hegybejárat fehérfalú mélyedés is volt, kétkerekű áramfejlesztőt húztak be alá az eső elől.)

Később hátrafordult, lenézett a hegyről, az Újlaki templom tornyát látta a mélyben.

Valamit megtalált azért. Lejjebb a csapás mellett lábbal odébbtolta a cementszák darabját: alatta egy kőrovótövénben fél német acélsisak feküdt. Ezerkilencszázhatvankilenc májusa volt. A sisak többi részét goromba erő tépte le, a csorba él benyomódott, kirajzolódott egy golyólyuk tiszta félköre. A valamikori tarkórésznel kis perem ugrott ki — te már ennyiből nem látod magad előtt, hogy egészen pontosan hogyan hajlik az a perem, de mi, akik egyidősek vagyunk a háborúval, mind ismerjük az acélsisakokat, náci csapatbevonulásokból őrzi ezt a hajlást a recehártványk, negyvenháromból és negyvennégyből, ahogy őrzi harminckilencből a lengyeleké, ezerkilencszáznegyvenből a dánoké. A sisakon rozsdás csaton ott volt még egy zöldesre penészedett állsijjvég.

Nem jutott el a Szemlőhegy barlangjához. Ezt a lehetőséget kiütötte a kezéből az idő — a templomkertek, utak és a hegyek is eltűntek részben. Teniszpályát építettek. Belakatolt vasajtóba ütközött, magas kerítésbe. Az öltözősorokba, futósalakba, csinos terméskőpávkányokba, meg a golyódobó nő bronzszobrába.

Még valamit, ami ehhez tartozik, aztán abba is hagyom.

Ott tartottam, hogy csak egy fél rohamsisakot talált, az állsijj maradvánnyal. Amikor odaköltöztek negyvenhétben a Dereglye utcába, a szobája falában eleinte deszkával volt befedve két belövés. Most látta: innen a hegyekből hullhattak le a fáradt lövedékek, a Lajos utcai háztetők fölött vezetett a röppályájuk, csak a negyedik emeletet találhatták, mert az alsókat már beárnyékolják a szemközti emeletes házak. Arrafelé többször tértek vissza a harcok, mint máshol a városban. A németek bevették magukat a hegyekbe. Gondolj rá: Buda ostromakor a mi agyagos-saras domboldalainkon folytak az értelmetlen végharcok. Nem először volt így, egész Magyarország is idegen katonák végharcainak színtere volt, Európa istenhátamögötti tája, a világ gazos agyagdombvidéke. Az a ház temette maga alá a legtöbb fel nem robbant bombát, ahol apánk és anyánk felnőtt. A mellett az ösvény mellett gyűlt össze a legtöbb golyóhévely, ahol jártunk második elemistaként; itt maradtak meg a tojásgránátok, szétlépett acélsisakok. A végső harcok után, amelyekkel már semmit nem nyertek az idegen katonák, öt évvel és tizenöt évvel is gyerekek kezét tépték le a döglött kézigránátok, gyerekek fél arcát. Itt a tűzszerészeknek húsz évvel az utolsó világháború után is van munkájuk mindig. És a hegyek barlangjaiban talán ellenséges fegyveresek rejtőznek, farkasvadon és éhesen, három lépésnyire az ösvénytől, ahol azért csak mennek a nyolc éves gyerekek szürkületkor, iskolatáskával a hátukon. Mert reflexszé vált bennünk, hogy azért mindig maradunk néhányan. Elegen, hogy járjunk újra a dolgunk után, az első hétköznap, ha befejeződtek a világháborúk.